

Lagunin
VODIČ
ne može jednostavnije

ISTORIJA SVETA

Timoti K. Hol

Preveo
Nenad Dropulić

— Laguna —

Naslov originala

Timothy C. Hall, M. A.

THE COMPLETE IDIOT'S GUIDE TO WORLD HISTORY

Copyright © 2012 by Timothy C. Hall

Translation copyright © 2017 za srpsko izdanje, LAGUNA

A WORLD OF IDEAS: SEE ALL THERE IS TO KNOW www.dk.com

© Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Posvećujem ovu knjigu svojoj voljenoj i inspirativnoj ženi Debi i
svom sinu Tomasu koji obožava da igra šah.*

Sadržaj

UVOD	23
PRVI DEO: Začeci i temelji civilizacije	27
1. Materijal za izgradnju civilizacije.	29
Želite evoluciju, kažete	29
<i>Kasnije grupe hominida</i>	30
Homo erectus	30
Homo sapiens	30
Gotovo ljudi	32
Kultura lovaca-sakupljača	32
Neolitska revolucija	34
Kako se civilizacija razvija	35
2. Prve civilizacije Afrike i zapadne Azije	37
Nil i rani Egipat	37
<i>Staro kraljevstvo (2700 – 2200. p. n. e.)</i>	38
<i>Srednje kraljevstvo (2200 – 1786. p. n. e.)</i>	38
<i>Novo kraljevstvo (1600 – 945. p. n. e.)</i>	38
<i>Egipatsko društvo i religija</i>	39
<i>Dostignuća Egipta.</i>	40
Reke Tigar i Eufrat	40
<i>Sumeri, summa sumarum.</i>	41
Hamurabi i Vavilonci	42
Ostale civilizacije	43
<i>Omraženi Asirci.</i>	43
<i>Novi, poboljšani Vavilonci</i>	44
<i>Prelepi Persijanci</i>	44

<i>Zaratustra i njegova religija</i>	45
Druge značajne civilizacije	45
<i>Feničani</i>	46
<i>Liđani</i>	46
Izraelićani	46
<i>Kraljevina loze Davidove</i>	47
<i>Jevrejska baština</i>	48

3. Drevna i klasična Kina 49

Dobrobiti geografije Kine.	49
Rane civilizacije Kine	50
<i>Šang</i>	50
<i>Džou</i>	51
<i>Ćin</i>	51
<i>Han</i>	52
Tri velike filozofske tradicije	53
<i>Konfučijanizam</i>	53
<i>Taoizam</i>	54
<i>Legalizam</i>	55
Kinesko društvo	55
<i>Porodica</i>	55
<i>Društveni staleži</i>	56
<i>Dostignuća klasične Kine</i>	56

4. Drevna i klasična Indija 59

Bezbednost indijskog potkontinenta	59
Rane civilizacije u dolini reke Ind	60
<i>Harapa i Mohendžo-Daro</i>	60
<i>Harapska kultura i propast</i>	60
Arijevci	61
<i>Jezik i tradicija</i>	61
<i>Kastinski sistem</i>	62
<i>Arijevska religija</i>	62
Hinduizam	62
Buda i budizam	63
Još jedna religija?	64
Posle Vedskog doba	64

<i>Maurijsko carstvo</i>	65
<i>Carstvo Gupta</i>	66

5. Klasična Grčka 69

Geografija Grčke	69
Egejska civilizacija.	70
<i>Minojci</i>	70
<i>Mikenska civilizacija</i>	70
Grčki gradovi-države	71
<i>Polis</i>	71
<i>Sparta i Atina</i>	71
Grčka na sve strane	73
<i>Grčka religija</i>	73
<i>Olimpijske igre</i>	73
Velika grčka filozofija	74
<i>Sokrat</i>	74
<i>Platon</i>	74
<i>Aristotel</i>	75
Dostignuća klasične Grčke	75
<i>Homer (ne Simpson)</i>	75
<i>Drama</i>	76
<i>Istoričari i istorija</i>	76
<i>Matematika i nauka</i>	77
<i>Umetnost i arhitektura</i>	77
Malo Persije u grčkom loncu.	78
<i>Persijski ratovi</i>	78
<i>Početak kraja</i>	79
<i>Uspom Makedonije i Aleksandar Veliki</i>	79
<i>Helenistička kultura</i>	80

6. Rim 83

Čizma Evrope	83
Rani žitelji Apeninskog (Italijanskog) poluostrva	84
Rim, ako baš hoćete.	84
<i>Rimska republika</i>	84
<i>Rimsko pravo</i>	85
<i>Rimska kultura</i>	85

Rim oko sveta	86
<i>Punski ratovi</i>	86
<i>Rimska vojska</i>	87
<i>Nevolje širenja</i>	88
Početak kraja Republike	88
<i>Prvi trijumvirat i uspon i pad Julija Cezara</i>	89
<i>Stvarni kraj Republike</i>	90
Rimsko carstvo	90
<i>Dobri carevi</i>	91
<i>Pax Romana</i>	91
Rimska religija i hrišćanstvo	92
<i>Rimska državna religija</i>	92
<i>Jevreji pod Rimom</i>	93
<i>Isus iz Nazareta</i>	93
<i>Širenje nove religije</i>	94
<i>Preobraćenje Rima</i>	95
Rimsko rasulo i opadanje	95
<i>Dioklecijan i Konstantin</i>	95
<i>Ovo je kraj</i>	96
<i>Uzroci pada</i>	96

DRUGI DEO: Posle klasičnog doba 99

7. Islam i Afrika 101

Arapsko poluostrvo i beduini	101
<i>Meka</i>	102
Muhamed	102
<i>Muhamedova poruka</i>	103
<i>Izgnanstvo i povratak</i>	103
Islamsko učenje	104
<i>Pet stubova islama</i>	104
<i>„Narodi knjige“ i „Pečat proroka“</i>	105
Posle Muhameda	105
<i>Podele</i>	105
<i>Dinastija Omejada</i>	106
<i>Uspion Abasida</i>	106
Islamska kultura	107

<i>Umetnost</i>	107
<i>Filozofija i književnost</i>	108
Afrika i islam	108
<i>Geografija Afrike</i>	108
<i>Nubijska kraljevina</i>	109
<i>Kraljevina Kuš</i>	109
<i>Kraljevina Aksum</i>	110
<i>Kraljevina Nok</i>	110
<i>Migracije Bantua</i>	110
Kraljevstva doline reke Niger	111
<i>Kraljevina Gana</i>	111
<i>Kraljevina Mali</i>	112
<i>Kraljevina Songaj</i>	112
<i>Obalni gradovi-države i centralna carstva</i>	112

8. Vizantijsko carstvo i Rusija 115

Kraj Rima?	115
Vizantijsko carstvo	116
Vizantijski carevi	116
<i>Justinijan Veliki</i>	117
<i>Iraklije i Lav Treći</i>	117
<i>Vizantijska religija</i>	118
<i>Privreda Vizantije</i>	118
<i>Vizantijska umetnost i nauka</i>	119
<i>Širenje pravoslavlja</i>	119
<i>Opadanje i propast Vizantije</i>	120
Sloveni i nastanak Rusije	121
<i>Uspon Kijevske Rusije</i>	122
<i>Preobraćenje Kijeva</i>	122
<i>Zlatno doba Kijeva</i>	123
<i>Opadanje Kijeva</i>	123
<i>Uspon trećeg Rima</i>	123

9. Preporod Kine 125

Izlazak iz rasula: Dinastija Suej	125
Dinastija Tang	126
<i>Reformatori i pisari</i>	126

<i>Nevolje s pisarima.</i>	127
Uspon i pad dinastije Sung	127
Zlatno doba kineske kulture	128
<i>Kineska uprava i privreda</i>	128
<i>Trgovina i tehnologija.</i>	128
<i>Napredno društvo.</i>	129
<i>Zlatno doba književnosti i umetnost.</i>	129
Religijska obnova i promena	130
<i>Neokonfučijanizam</i>	130

10. Širenje kineske kulture u istočnoj Aziji133

Uspon ostrvske japanske nacije	133
<i>Začeci japanske države</i>	134
<i>Šotoku Tajši</i>	134
<i>Nara i hejanski period</i>	134
<i>Šogunat Kamakura</i>	135
<i>Konačni slom centralne vlasti</i>	136
Život u ranom Japanu.	136
Mali brat – Koreja	137
<i>Nezavisnost! I ponovo nezavisnost!</i>	138
Jugoistočna Azija	138
<i>Vijetnam.</i>	139
<i>Kmersko carstvo.</i>	139
<i>Tajland.</i>	139
<i>Burmanci i kraljevstvo Pagan</i>	140
<i>Malajsko poluostrvo.</i>	140

11. Mongol je car!143

Mongoli ukratko	143
<i>Uspon Džingis-kana</i>	144
<i>Mongolska ratna mašina</i>	144
Pohod!	145
<i>Smrt Džingis-kana</i>	146
Ponovo osvajanje!	146
<i>Batu i Zlatna horda.</i>	147
<i>Hulagu i središta Islama</i>	148
<i>Kublaj-kan i dinastija Juen.</i>	149

<i>Poslednji Mongol</i>	150
Dobre strane krvavih mongolskih osvajača.	150

12. Taj strašni srednji vek153

Posle Rima	154
<i>Merovinzi</i>	154
<i>Karolinzi</i>	154
Ponovo invazija?.	156
<i>Hajde da kmetujemo</i>	156
Crkva	157
<i>Religijska uloga i organizacija Crkve</i>	157
<i>Monasi i poslovanje manastira.</i>	158
<i>Moć i reforma Crkve</i>	159
<i>Srednjovekovna umetnost i arhitektura</i>	160
Velika trojka	160
<i>Vesela stara Engleska</i>	160
<i>Francuzi</i>	161
<i>Nemačka</i>	161
Hajde da krstarimo	162
Privredna poboljšanja.	163
Obrazovanje i prosvetćenost (to nije uvek jedno isto!).	164
<i>Književnost</i>	164
Usponi i padovi	165
<i>Stogodišnji rat</i>	165
<i>Avinjonsko ropstvo i Zapadni raskol.</i>	166
<i>Crna smrt</i>	166
Reforma	167
Preporod	168

13. Amerika uoči iskrčavanja171

Severna Amerika	171
<i>Istočne šume</i>	172
<i>Jugozapad</i>	172
Srednja Amerika.	173
<i>Olmeci</i>	173
<i>Teotivakan</i>	173
<i>Maje</i>	174

<i>Tolteci</i>	175
Asteci	175
<i>Astečka religija</i>	176
<i>Poljoprivreda</i>	177
<i>Društveni poredak</i>	177
<i>Propast Asteka.</i>	177
Južna Amerika.	178
<i>Čavin.</i>	178
<i>Moče</i>	178
Inke.	179
<i>Religija Inka</i>	180
<i>Dostignuća Inka.</i>	181

TREĆI DEO: Svet je sve manji 183

14. Nazad na islam. 185

Uspon Osmanskog carstva	186
<i>Pad Konstantinopolja.</i>	186
<i>Barutno carstvo</i>	187
<i>Religija u Osmanskom carstvu.</i>	188
<i>Društveni poredak</i>	188
<i>Osmanska umetnost</i>	189
<i>Nevolje Osmanskog carstva.</i>	189
Safavidsko carstvo u Persiji.	190
<i>Šiiti i sunitski problem</i>	190
<i>Safavidska kultura</i>	190
<i>Brza propast Safavida</i>	191
Mogulska dinastija	191
<i>Babur</i>	192
<i>Akbar</i>	193
<i>Mogulsko društvo i kultura.</i>	193
<i>Pad Mogulskog carstva</i>	194

15. Svet se dalje smanjuje: južna Azija 197

Dinastija Ming.	198
-------------------------	-----

<i>Sve kako treba</i>	198
<i>Dženg He i kineska istraživanja</i>	199
<i>Dodir sa Zapadom</i>	199
<i>Pad dinastije Ming</i>	199
Uspon dinastije Čing	200
<i>Mandžurska nevolja</i>	200
<i>Veliki Kangsi</i>	200
<i>Ti podmukli Evropljani</i>	201
<i>Privredne promene</i>	201
<i>Kinesko društvo i kultura</i>	202
<i>Žene u Kini</i>	202
<i>Umetnost i književnost</i>	202
Japan i Veliki ujedinitelji	203
<i>Igra se menja</i>	203
<i>Šogunat Tokugava</i>	203
<i>Društvene promene</i>	204
<i>Kultura Tokugave</i>	205
<i>Dodir s Evropljanima</i>	205
Pustinjačko kraljevstvo	

16. Istraživanje ili izrabljivanje? 207

Sredstva i motivi.	207
Prva kreće Portugalija.	208
Zatim ide Španija	208
<i>Ugovor iz Tordesiljasa</i>	209
<i>Trka po Americi</i>	209
<i>Špansko carstvo</i>	210
<i>Kortes i Pizaro</i>	210
<i>Upravljanje carstvom</i>	211
<i>Uticaoj istraživanja</i>	211
Najzad i Englezi, Holanđani i Francuzi	212
Merkantilizam ili šta možeš da učiniš za mene?	213
Uticaoj istraživanja na Afriku	213
<i>Začeci ropstva u Novom svetu</i>	213
<i>Trougaona trgovačka mreža</i>	214
<i>Krajnji ishod u Africi</i>	214
Globalni uticaoj istraživanja.	215

17. Religija i reformacija 217

Monah koji je promenio Evropu.	217
<i>Spasenje u veri</i>	218
<i>Devedeset pet teza.</i>	218
<i>Luterovo učenje</i>	219
<i>Cvingli u Švajcarskoj</i>	220
<i>Kalvinizam</i>	220
<i>Anabaptisti i radikali</i>	221
<i>Potreba za razvodom</i>	222
Znaš, možda si u pravu	222
<i>Isusovci (jezuiti)</i>	223
<i>Tridentski sabor</i>	223
<i>Ishod katoličke protivreformacije.</i>	224
Verski ratovi	225
<i>Prvo Francuzi</i>	225
<i>Tridesetogodišnji rat</i>	225
<i>Ishod verskih ratova.</i>	226

18. Nauka i filozofija unose vedrinu. 229

Na početku.	229
<i>Filozofi nauke</i>	230
<i>Njutn i zakon gravitacije</i>	231
Treba li nekome svetla?	232
<i>Džon Lok</i>	232
<i>Francuski filozofi</i>	233
<i>Ostala trojica</i>	234
Kasnije prosvetiteljstvo	235
Recept za revoluciju	236

ČETVRTI DEO: Prevlast Zapada 239**19. Revolucije 241**

Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije.	241
<i>Kraljevi Hanoverske dinastije</i>	241

<i>Britanske kolonije u Severnoj Americi</i>	242
Američka revolucija.	242
<i>Slušaj pažljivo: Nećemo nove poreze!</i>	243
<i>Jenkiji</i>	244
<i>Stvaranje nove nacije</i>	244
Francuska revolucija – odrubite mu glavu!	245
<i>Stari režim</i>	245
<i>Privredne nevolje</i>	245
<i>Podivljali Gali</i>	246
<i>Rat</i>	247
<i>Nacionalni konvent zaseda</i>	248
<i>Vladavina terora, Republika vrline</i>	248
<i>Umerena revolucija</i>	249
Napoleonov uspon	249
<i>Prevrat</i>	250
<i>Veliko carstvo</i>	251
<i>Trn u lavljoj šapi</i>	251
<i>Napoleonova velika greška</i>	252
<i>Vaterlo</i>	253
Revolucije kao da su beskrajne.	253

20. Industrijska revolucija 255

Početak industrijske revolucije.	255
<i>Oh, kako je meko</i>	256
<i>Crni ugalj i gvozdene staze</i>	256
Širenje industrijske revolucije	257
Novi zamah industrijske revolucije	258
Novi tokovi i globalni obrasci	259
Suparničke filozofije.	259
<i>Potruga za savršenom utopijom</i>	259
<i>Radnici se bude</i>	260
Ovo je savremeni svet.	261
<i>Gradovi i društva</i>	261
<i>Poboljšanje položaja žena</i>	262
<i>Da, moraš u školu!</i>	262
<i>Višak slobodnog vremena</i>	262
<i>Kritike su različite</i>	263

21. Revolucije i reakcije265

Bečki kongres	265
Liberalizam i nacionalizam.	266
Novi revolucionarni zamah	267
Kraj kongresnog sistema	268
<i>Krimski rat.</i>	268
<i>Ujedinjenje Italije</i>	269
<i>Ujedinjenje Nemačke</i>	269
Liberalizam i nacionalizam u drugim zemljama.	270
<i>Viktorijansko doba u Velikoj Britaniji.</i>	271
<i>Povratak Napoleona u Francuskoj.</i>	271
<i>Austrija</i>	271
<i>Rusija i ukidanje kmetstva</i>	272
<i>Američki građanski rat</i>	272
<i>O, Kanado!</i>	273
Ostali „izmi“ devetnaestog veka	273
<i>Romantičari i realisti</i>	273
<i>Darvin i prirodni odabir</i>	274
<i>Modernizam.</i>	275
<i>Antisemitizam.</i>	276
<i>Cionizam</i>	276
<i>Širenje demokratije</i>	277

22. Imperijalizam279

Ko želi carstvo?	279
Imperijalizam u jugoistočnoj Aziji	280
Otimanje o Afriku.	281
<i>Zapadna Afrika</i>	281
<i>Severna Afrika</i>	282
<i>Centralna Afrika</i>	282
<i>Istočna Afrika</i>	283
<i>Južna Afrika i Buri</i>	283
<i>Britanska vladavina i Sesil Rouds</i>	283
Imperijalizam u Indiji.	284
Imperijalizam i njegov uticaj na Kinu.	285
<i>Prvi opijumski rat.</i>	286
<i>Tajpinski ustanak</i>	286

<i>Potreba za reformama</i>	287
<i>Boksterski ustanak</i>	288
<i>Nova republika</i>	288
<i>Promene u kineskoj kulturi</i>	289
Drugačiji stav Japana prema imperijalizmu	290
<i>Komodor Peri kuca na vrata</i>	290
<i>Obnova u periodu Mejdži</i>	290
<i>Spremni za stupanje u klub imperijalista</i>	292

PETI DEO: Dvadeseti vek i dalje 293

23. Rat za kraj svih ratova 295

Seme rata	295
<i>Atentat na Franca Ferdinanda</i>	296
<i>Napetost ključa</i>	296
Veliki rat	297
<i>Ukopavaj se!</i>	298
<i>Istočni front</i>	298
<i>Mašina za mlevenje mesa</i>	298
<i>Rat u vazduhu</i>	299
Rat se širi	299
<i>Revolucija u Rusiji</i>	301
<i>Martovska revolucija</i>	301
<i>Crveni oktobar</i>	301
<i>Crveni protiv Belih</i>	302
Završne godine Velikog rata	303
<i>Poslednji pokušaj</i>	303
<i>Nemačke revolucije</i>	304
Najzad mir?	304
<i>Pariska mirovna konferencija</i>	304
<i>Versajski ugovor</i>	305
<i>Nova mapa</i>	305
<i>Stvarni ishod Velikog rata</i>	306

24. Doba nesigurnosti309

Nevolje s mirom?	309
Laka depresija	311
Uspon niskih ljudi koji misle ozbiljno.	312
<i>Musolini i fašizam u Italiji</i>	312
<i>Staljinov uspon</i>	313
<i>Autoritarni režimi u istočnoj Evropi.</i>	314
<i>General Franko u Španiji.</i>	315
Hitlerov uspon.	315
<i>Uspon nacista</i>	315
<i>Hitler preuzima celokupnu vlast</i>	316
Bura na Bliskom istoku.	317
<i>Kraj Osmanskog carstva</i>	318
<i>Arapski nacionalizam.</i>	318
<i>Na pozornicu stupa Iran</i>	319
Napredak u Indiji	319
Politički događaji u Aziji	320
<i>Politički događaji u Kini</i>	321
<i>Japanski militarizam</i>	322
Banana-republike	322
Kulturne promene između dva rata	323

25. Drugi svetski rat i kraj evropske prevlasti325

Hitler i Drugi svetski rat	326
Krajnji imperijalizam Japana	327
Hitler niže munjevite pobede	328
<i>Bitka za Britaniju</i>	328
<i>Čita li neko istoriju?.</i>	329
Japan takođe niže pobede	329
Godina je 1942. i ne ide baš najbolje	330
<i>Preokret</i>	330
<i>Završne godine Drugog svetskog rata</i>	331
Pobeda širom sveta	332
Nezamisliva zlodela	332
Velika trojka i mnoštvo sastanaka	332
<i>Konferencija na Jalti</i>	334
<i>Konferencija u Potsdamu.</i>	334
<i>Posledice Drugog svetskog rata</i>	334

26. Hladni rat337

Planovi i doktrine	337
Nevolje u Nemačkoj.	338
Pod pritiskom	339
Satelitski sukobi	340
<i>Još jedna cigla u zidu?</i>	340
<i>Kubanska raketna kriza</i>	340
<i>Teorija domina i Vijetnam</i>	341
Iza zavese.	342
Povedi me na drugu stranu.	343
Otapanje i zamrzavanje.	343
Nova privreda na Zapadu	345

27. Izlazak iz senke347

Uspon Trećeg sveta	347
Bliski istok	348
<i>Hodaj kao Egipćanin</i>	348
<i>Papirusna revolucija</i>	349
<i>Izraelska država</i>	349
<i>Tradicionalni autoritarizam</i>	351
<i>Ostali.</i>	352
Afrička nezavisnost	352
<i>Izazovi u Africi</i>	352
<i>Promene u afričkom društvu i kulturi.</i>	353
Azija bez imperijalizma.	354
<i>Nezavisnost Indije i Pakistana</i>	354
<i>Razvoj događaja u jugoistočnoj Aziji</i>	355
<i>Savremeni Japan</i>	355
<i>„Mali tigrovi“ i Severna Koreja</i>	356
<i>Komunistička Kina</i>	356
Latinska Amerika	356
Zidovi se ruše	358
<i>Gorbačovljeva vladavina</i>	358
<i>Jeljcin i Putin</i>	359
<i>Medvedev... i Putin?</i>	359

28. Kuda dalje?361

Izazovi budućnosti361
 Tehnologija (Ne, nisam ludista!) 362
 Čovekova okolina 363
 Globalizacija. 365
 Stanovništvo i migracije 366
 Promena uloge žena 367
 Terorizam i ekstremizam 368
Da li neko ima rešenje?368
 Ujedinjene nacije, NATO i Evropska unija 368
 Misli globalno, deluj lokalno!. 368

DODATAK A Rečnik371

DODATAK B Važni događaji u svetskoj istoriji377

DODATAK C Važni ljudi, mesta i stvari koje treba znati.385

DODATAK D Kopaj dublje: literatura o svetskoj istoriji.389

Uvod

Većina ljudi misli da je proučavanje svetske istorije samo beskrajni niz činjenica izolovanih u određene oblasti ili vremenska razdoblja. Taj način proučavanja svetske istorije veoma je ograničen jer nas usredsređenost na pojedinosti često sprečava da sagledamo širu sliku.

Proučavanje svetske istorije zapravo je proučavanje promena, proučavanje razvoja civilizacija. Reč je o procvatu i opadanju, o akcijama i reakcijama. Svetska istorija ispituje činioce promena, među njima geografiju, ekonomiju, vladavinu, kulturu, nauku, tehnologiju, društvo i religiju.

Proučavanje svetske istorije obuhvata i veze i teme koje povezuju civilizacije kroz prostor i vreme. Među tim temama su:

- Širenje kulture
- Uzajamno delovanje civilizacija
- Promene koje izazivaju ljudi i okolina
- Poređenja političkih i društvenih sistema
- Kontinuitet i promene tokom vremena

Nisam se trudio da nagomilavam istorijske činjenice, nego sam pokušao da naslikam istorijsku sliku širokim sveobuhvatnim potezima. Ako vas zanimaju sitne pojedinosti, na spisku literature u Dodatku D pronađite odgovarajući naslov kako biste saznali više. Svetska istorija bavi se širim slikama i istorijskim temama.

Struktura ove knjige

Knjiga je podeljena na pet delova

Prvi deo, Začeci i temelji civilizacije, počinje s nastankom *homo sapiensa*, to jest čoveka, kao dominantne grupe hominida na svetu. Na početku neolitske civilizacije ljudi su stekli materijal za izgradnju civilizacije. Od tada se civilizacija širila plodnim dolinama reka Tigar i Eufrat, kao i duž Nila, Inda i reke Huanghe.

Ljudi su stvarali države, najčešće monarhije. Mnogi kraljevi rađali su se i nestajali u dolinama reka.

S vremenom je svet doživeo i nastanak klasičnih carstava. Tragovi klasične Grčke, Rima, Indije i Kine u svetskoj istoriji vidljivi su i danas. Klasično doba stvorilo je i nove religije i filozofije. U to vreme nastali su hinduizam, budizam, judaizam i hrišćanstvo, kao i grčka i rimska filozofija i kineske filozofije konfučijanizma, taoizma i legalizma. Sve ove religije i filozofije neizmerno su uticale na svetsku istoriju.

Drugi deo, Posle klasičnog doba, opisuje propast klasičnih oblasnih carstava usled invazija nomadskih plemena. S njihovim padom nestaje i stabilnost koje su te oblasti uživale. Ljudi počinju da se oslanjaju na decentralizovane političke strukture. Čini se da je sve izgubljeno.

Ograničena trgovina između klasičnih oblasnih carstava nastavila se duž Puta svile, koji se postepeno razvio u prvu međuoblasnu trgovačku mrežu. Tom mrežom širile su se ideje i religije klasičnog doba. Bilo je i drugih važnih pojava vezanih za religiju – islam je nastao u to vreme, na primer, i razvio se u prvu globalnu civilizaciju.

Krajem tog razdoblja budućnost civilizacija sveta izgledala je vedrije. Decentralizacija s početka ovog razdoblja se raspadala i stvarale su se centralizovane države. Ironično je što su i početak i kraj tog razdoblja obeležile invazije. Nomadsko pleme, Mongoli, izvelo ih je nekoliko. Te invazije poremetile su događaje, ali samo privremeno. Civilizacije su nastavile da se razvijaju i centralizuju. Napredak se nije mogao zaustaviti.

Treći deo, Svet je sve manji, opisuje modernu istoriju. Evropa je, da tako kažemo, izbila na čelo. Kada se sve smirilo posle mongolskih naleta, trgovina se širila duž međuoblasnih mreža, a doživela je nagli procvat kada su evropske zemlje, imajući na umu trgovinu, počele da istražuju svet i kolonizuju druge narode. Primena tehnologija postala je ključni činilac širenja carstava. Evropske države počele su da koriste barut. Vinule su se na položaj vladara većeg dela sveta.

Četvrti deo, Prevlast Zapada, govori o vremenu kada je Evropa kontrolisala gotovo sve na svetu. Evropske zemlje napreduju zahvaljujući industrijalizaciji, a međuoblasna trgovačka mreža postaje istinski globalna. S industrijalizacijom evropski narodi započinju obnovljeni program kolonizacije. Značajni istorijski događaji iz tog vremena uglavnom su posledica reakcija drugih zemalja na nametanje prevlasti Zapada. No, baš kad je Evropi krenulo, nastala je ideja nacionalizma, uverenje u jedinstvenu nadmoć jedne nacije.

Peti deo, Dvadeseti vek i dalje, počinje izbijanjem Prvog svetskog rata koji je bio početak kraja prevlasti Evrope u svetu. Iako su se evropske zemlje držale još neko vreme (do kraja Drugog svetskog rata), nacionalizam koji se postepeno proširio čitavim svetom okončao je njihovu vladavinu. Naravno, upražnjeno mesto neko uvek želi da zauzme. Sjedinjene Američke Države i Sovjetski Savez vodili su rat za taj položaj. Sjedinjene Države izašle su kao pobednik; koliko će to potrajati drugo je pitanje.

Do tada razvijena globalna trgovinska mreža se umnogostručila. Njen uticaj vidi se u razvoju globalizacije i brisanju razlika između naroda i zemalja. Globalizacija je donela i nevolje, pre svega privredi i prirodnoj sredini.

Dodatni sadržaj

Šta, za ime sveta

Ovi tekstovi obavestiće vas o zaista zanimljivim istorijskim činjenicama i ključnim vezama između svetske istorije i sadašnjosti i načiniće od vas zvezdu u svakom društvu.

Važni citati

Ovi tekstovi pružiće vam zanimljive ili važne citate iz svetske istorije koji su u vezi sa temom o kojoj čitate.

Definicija

Ovi tekstovi daće vam definicije pojmova koje će vam pomoći da shvatite svetsku istoriju.

Izjave zahvalnosti

Ova knjiga ne bi nastala bez pomoći nekih ljudi važnih u mom životu. Pre svega želim da se zahvalim svojoj porodici na razumevanju i strpljenju tokom dugih sati koje sam posvetio ovom delu. Hvala Džesiki Faust što mi je obezbedila objavljivanje ovog dela. Hvala profesorima i saradnicima Koledža Pembrouk oksfordskog univerziteta što su mi omogućili pristup biblioteci i prostorije za

rad. Hvala profesorima i osoblju Frenklinove akademije na podršci. Najzad, hvala dr Majklu Enrajru s Univerziteta Istočne Karoline i dr Gordonu Marinu čiji su mi primer i ohrabrenje davali snage za rad.

Posebna zahvalnost stručnom redaktoru

Ovo izdanje *Laguninog vodiča kroz svetsku istoriju* pregledao je stručnjak, proverio je tačnost onoga što ćete iz knjige saznati i doprineo je da vam ova knjiga pruži sve što treba da znate o svetskoj istoriji. Posebnu zahvalnost upućujem Denu Mekdauelu.

Zaštitni znakovi

Svi izrazi u ovoj knjizi za koje se znalo ili pretpostavljalo da su zaštitni znak prikladno su napisani velikim slovima. Izdavač ne može da potvrdi tačnost ovih informacija. Upotreba izraza u ovoj knjizi ne ugrožava „pravosnažnost“ bilo kog zaštitnog znaka.

Začeci i temelji civilizacije

S nastankom neolitske revolucije ljudi su stekli materijal za izgradnju civilizacije. Od tada se civilizacija širila plodnim dolinama reka Tigar i Eufrat, kao i duž Nila, Inda i reke Huanghe. Mnogi različiti vladari rađali su se i nestajali dok su civilizacije postajale kulturno i tehnološki sve složenije.

Mnoge pojave pratile su ovaj razvoj. Prva je uspon klasičnih carstava. Grčka, Rim, Indija i Kina ostavile su u svetskoj istoriji neizbrisiv trag. Složenost klasičnog perioda iznedrila je i nove zamršene religije i filozofije koje su neizmerno uticale na svetsku istoriju.

Materijal za izgradnju civilizacije

Poglavlje

1

U ovom poglavlju

- Različiti hominidi
- Poreklo ljudi
- Kultura lovaca-sakupljača
- Neolitska revolucija
- Kako nastaju civilizacije

Teško je započeti svetsku istoriju. Pisac je sklon da započne rečima: „U početku“; ali to zapravo nije dobro. „U početku“ nagoveštava početak Zemlje, možda čak i svemira, a u njima ljudi zauzimaju vrlo mali deo prostora i vremena. Prema tome, na početku svetske istorije držaćemo se istorije ljudi, njihovog života i smrti i promena koje su nastale zato što su se ljudi silno zainteresovali i za život i za smrt.

Želite evoluciju, kažete

Istorija ljudskih bića ne počinje s nama, nego s drugom grupom primata nazvanom *Australopithecus*. Ova grupa pojavila se u južnoj i istočnoj Africi pre tri do četiri miliona godina. Prosečna visina australopithecusa bila je metar do metar i po – svakako nije bio građen za košarku – a kako mu je i mozak bio mali, verovatno ne bi dobro igrao ni šah. No, australopithecus je stajao na dve noge, hodao uspravno, zbog čega se ističe kao najstariji hominid koji je koračao našom planetom. Imao je i grkljan, organ koji učestvuje u govoru, što je omogućilo razvoj prvobitne verbalne komunikacije, sa svim dogovorima i nesporazumima koje ta komunikacija obuhvata. Iako je australopithecus živio u

veoma vlažnim afričkim šumama, bio je nomad i stalno se kretao u potrazi za hranom i privremenim zaklonom.

Kasnije grupe hominida

Naravno, vladavina australopitekusa nije trajala večito. Na njegovo mesto došao je drugi, „noviji i napredniji“ hominid. Prvi hominid posle australopitekusa bio je *homo habilis*, tj. „čovjek s veštinama“, a pojavio se u Africi pre milion i po do tri miliona godina. (Taj podatak nije upisan munjom u kamenu, da se tako izrazimo.)

Homo habilis bio je napredniji od australopitekusa zbog veština koje su mu donekle olakšavale život, kao što je stvaranje grubih kamenih alatki. Društveno, moć govora bila mu je ograničena. No, baš kao i australopitekus, preživljavao je sakupljajući hranu.

Homo erectus

Posle *homo habilisa* pojavio se *homo erectus*, uspravljani čovek, ponovo u Africi, pre sto pedeset do dvesta hiljada godina. Tehnološke veštine ovog hominida bile su daleko razvijenije. Pravio je ručne sekire i druge alatke. Koristio je pećine kao skloništa i umeo je da kopa jame. Oblačio se u životinjske kože – primitivni oblik odeće kojim se štitio od nepovoljnih vremenskih uslova. *Homo erectus* je prvi koristio ukročenu vatru za grejanje, odbranu i pripremu mesa.

Svi ovi veliki razvojni koraci omogućili su duži život i manje bolesti. Ovi hominidi znatno su napredovali i u društvenom pogledu. Razvili su govorni jezik, što je omogućilo nomadskim grupama da se dogovaraju i pridodaju lov dotadašnjem traganju za mrtvim životinjama i sakupljanju biljaka.

Homo sapiens

Svaka novonastala grupa hominida bila je za korak bliža ljudima kakvi smo mi. Sledeći hominid nastao u Africi pre oko dvesta hiljada godina bio je *Homo sapiens*, „čovjek koji misli“. Na osnovu arheoloških dokaza smatra se da su se razvile dve podgrupe *homo sapiensa*.

Prva podgrupa bili su neandertalci, a postojali su otprilike od pre dvesta hiljada do pre trideset pet hiljada godina. Danas koristimo izraz neandertalac uglavnom da opišemo nekog priglupog, ali neandertalci su u poređenju sa svojim prethodnicima bili veoma inteligentni. Razvili su važne tehnologije, između ostalog vrh za koplje i alatku za grebanje kože. Ta alatka bila im je neophodna jer su ušivali kože i pravili odeću. Ova grupa je, poput *homo erectusa*, koristila pećine kao skloništa, ali je i gradila jednostavne zaklone: naslanjali su grane o stenje. Ta skloništa nisu bila arhitektonski privlačna, ali su pružala zaklon i zaštitu od negostoljubive okoline.

Šta za ime sveta

Pećinski slikari upotrebljavali su mnogo različitih tehnika. Koristili su ugalj i druge prirodne pigmente za mrlje, tačke i crteže na zidovima svojih pećina. Često su na istim zidovima radili slikari iz različitih vremenskih perioda. U čuvenoj pećini Lasko u Francuskoj identifikovani su radovi iz trinaest različitih istorijskih epoha.

Društveno posmatrano, neandertalci su verovali u neku vrstu zagrobnog života, mada antropolozi ne znaju tačno do koje mere. Dokazi za ovo otkriveni su u planiranim pogrebima mrtvih članova zajednice. Čini se i da su se starali za onesposobljene pripadnike društva iako ih je to možda ometalo u lovu i sakupljanju. Ovo, tvrde neki, nagoveštava da su neandertalci imali osećaj morala kakav nije postojao kod prethodnih hominidnih grupa.

Druga podgrupa *homo sapiensa* su kromanjonci. Živeli su od pre šezdeset hiljada do pre osam hiljada godina, mada se ovi podaci menjaju u skladu s tekućim arheološkim otkrićima. Kromanjonci su stvorili noževe, dleta, koplja i luk i strelu, pa je lov bio lakši nego ranije. Pravili su alatke od kostiju – igle, udice i harpune – kao i mreže za ribolov i čamce, pa su svojoj ishrani dodali i morske plodove. Pobjoljšali su i kroj odeće! Kromanjonci su stvorili šivenu kožnu odeću. Za pripremu hrane pravili su glineno posuđe i sušili ga na suncu, čime su omogućili bolje skladištenje hrane.

Kromanjonci su veoma napredovali i kao društvo. Učestvovali su u masovnom lovu na krupnu divljač – veoma krupnu, kao što je runasti mamut! Biral su zvanične predvodnike koje su obično sahranjivali na poseban način. Verovanje u zagrobni život razvilo se u religiju koja je obuhvatala magijske obrede prikazane na pećinskim slikama i vajarskim delima. Kromanjonci su bili mnogo razvijenija podgrupa vrste *homo sapiensa*, ali priča se s njima ne završava.

Gotovo ljudi

Pre dvesta do sto hiljada godina u Africi je nastala još jedna grupa hominida. Ovi hominidi, nazvani *homo sapiens sapiens*, neposredni su preci ljudi. Živeli su do izvesne mere istovremeno kad i neandertalci i kromanjonci, a s vremenom su savladali sve tehnološke veštine obe ove grupe.

Ovaj period razvoja hominida naziva se kameno doba, zbog očigledne činjenice da su se naši praljudski preci služili kamenim alatkama. Kameno doba deli se na tri perioda. Prvi je paleolit, tj. starije kameno doba, a trajao je od dva miliona do 12.000 godina p. n. e. Sledeći je mezolit, tj. srednje kameno doba, i trajao je od oko 12.000 do oko 8.000 godina p. n. e. Poslednji se zove neolit, tj. mlađe kameno doba, a trajao je od oko 8.000 do 5.000 godina p. n. e.

Tokom kamenog doba odigralo se i ledeno doba. Trajalo je od pre oko dva miliona do pre oko deset hiljada godina, u četiri razdoblja izuzetno hladne i oštre klime. Ogromni lednici, to jest slojevi leda pokrenuli su se sa Severnog i Južnog pola, i u svom kretanju i topljenju izdubili su i stvorili većinu reljefa severnih kontinenata. Istovremeno su i omogućili raznim grupama ljudskih latalica da stignu na kontinente koje su hiljadama godina kasnije razdvojili okeani.

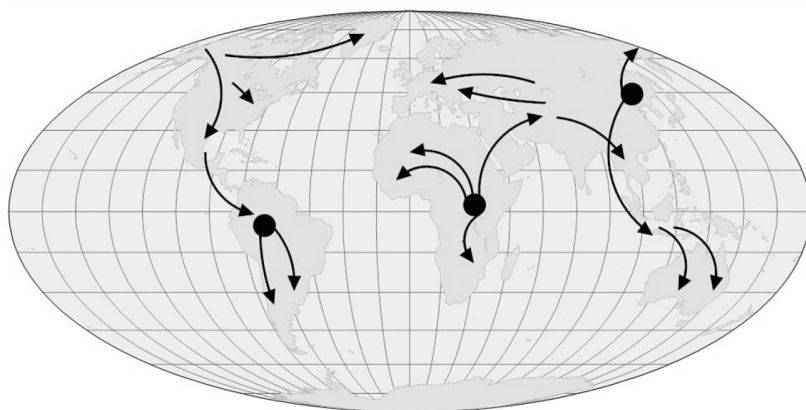
S vremenom su neandertalci i kromanjonci izumrli, a dominantna hominidska grupa postala je *homo sapiens sapiens*. Pre dvadeset do trideset hiljada godina pripadnici ove grupe (sada možemo da ih zovemo jednostavno ljudima!) proširili su se iz Afrike u Aziju i Evropu, a potom i u Severnu i Južnu Ameriku. Tokom tog perioda ljudi su se razvijali različito, u zavisnosti od kontinenta, klime i okoline. To je izazvalo promene boje kože i nastanak tri rase: afričke, azijske i bele rase. U okvirima biologije ljudi, rasne razlike su neznatne. Genetska građa svih ljudi doslovno je ista.

Kultura lovaca-sakupljača

Kako su se grupe hominida razvijale kroz vreme, tako se razvijala i kultura ovih lovaca-sakupljača. Na prvi pogled, ta kultura deluje krajnje jednostavno, ali zapravo je bila i ostala veoma složena. U čitavom svetu i dalje postoje domorodačka plemena koja žive na taj način.

Temelj te kulture činila je porodica, pre svega uža, ali i šira. Iz porodica povezanih srodničkim vezama isprva su nastale veće povezane grupe, zvane klanovi. Klanovi su se pak međusobno povezivali i razvijali u plemena.

Plemena su zajednički lovila i sakupljala ulov, istovremeno stvarajući prefinjenu društvenu i političku organizaciju koja je obuhvatala političke predvodnike (poglavice) i religijske predvodnike (sveštenike). U kulturi lovaca-sakupljača postojala je i rodna podela poslova. Muškarci su išli u lov, u rat i obavljali teške poslove zbog prirodno veće snage trupa. Žene su postale sakupljači, pripremale su hranu i starale se o deci plemena.

10.000 godina p. n. e.

Plemena lovaca-sakupljača religijski su se razvijala tako što su pripadnici plemena stvarali i poštovali mnogo različitih božanstava, obično povezanih sa silama i osobinama prirode. Obavljali su raznovrsne obrede, uključujući, do mezolita, i podnošenje žrtava – možda čak i ljudskih. Kao što smo već spomenuli, verovali su u nekakav zagrobni život, još pre sto hiljada godina i razvili su pogrebne obrede. Pretpostavlja se da je i umetničko izražavanje bilo posledica religije. Pećinske slike stare su oko trideset dve hiljade godina, a muzički instrumenti, kao što je recimo svirala, oko trideset hiljada godina.

Važni citati

Arheologija se bavi periodom ograničenim na dve-tri hiljade godina, a njen predmet nije svemir, čak ni ljudska vrsta, nego savremeni čovek. Mi kopamo i kažemo da su lonci, ćupovi, ogrlice i oružje nastali tri do četiri hiljade godina pre nove ere, a posmatrač je sklon da im se divi samo zato što su stari, dok je zaista zanimljiva činjenica to što su novi.

Iskopavanje prošlosti, Lenard Vuli o značaju arheologije

Neolitska revolucija

Nomadski način života lovaca-sakupljača promenio se s neolitskom revolucijom. Naziv potiče iz jednostavne činjenice da su se sve ove promene odigrale tokom neolita. Revolucija se dogodila pre oko deset hiljada godina, ali ne istovremeno na svim kontinentima. Na primer, na Bliskom istoku odigrala se oko osam hiljada godina pre nove ere, a u Kini oko tri hiljade godina kasnije. Bez obzira na vreme nastanka, ljudi su naučili da izvesne biljne kulture gaje neprekidno i kontrolisano, što je stvorilo sistematsku poljoprivredu.

Ova poljoprivredna revolucija duboko je izmenila lovačko-sakupljačku prirodu ljudske kulture. U početku, uz migratornu obradu zemlje, nomadski način života ljudi se nastavio, ali s vremenom su ljudi počeli da se naseljavaju duže na istom mestu i da krče i spaljuju šume. Najzad su se zaista smestili s razvojem pomičnog ratarstva koje je omogućavalo da se zemlja uspešno obrađuje vekovima. Ljudi više nisu morali da lutaju u potrazi za hranom. S ovim prelaskom na ratarstvo, kojim su se uglavnom bavili muškarci, jačao je položaj muškaraca u društvu.

Stalne naseobine, a zatim i sela, nastali su kad su plemena napustila nomadski način života. Neke kulture kao što su pšenica, ječam, pirinač, proso i kukuruz pripitomljene su jer su se lako odgajale. Višak hrane značio je da ljudi više ne moraju neprestano da traže hranu, pa su imali vremena za druge poslove. Verovatno nije slučajnost što su, otprilike u to vreme, fermentacijom nastala i prva alkoholnih pića!

Šta za ime sveta

Nepovoljna posledica civilizacije i pripitomljavanja životinja ogledala se u porastu broja ljudskih bolesti. Mnoge su nastale zato što su ljudi živeli pored životinja koje su gajili. Grip potiče od pataka i svinja, a antraks, boginje i tuberkuloza od goveda.

U to vreme pripitomljavale su se i životinje. „Čovekov najbolji prijatelj“ bio je prvi životinjski pratilac ljudi i koristio se za pomoć u lovu, što se u izvesnoj meri čini i danas. Sledeća pripitomljena životinja bila je koza, odgajana radi mleka i mesa. Uskoro su pripitomljene i druge životinje, među njima konj, govedo, svinja, ovca i kokoš, a sve su ljudskim naseljima obezbeđivale rad, meso, jaja i mleko. Ovu pastirsku revoluciju olakšali su stalni izvori hrane nastali ratarskom revolucijom.

Kako se civilizacija razvija

Tokom neolitske revolucije većina ljudi naselila se u stalnim naseljima, selima i većim gradovima. Ta naselja stvorila su složena društva zasnovana na napretku poznavanja poljoprivrede, trgovine, uprave, umetnosti i nauke.

Sve ovo omogućili su viškovi hrane. Zalihe hrane stvorile su upravljačke strukture, između ostalog moćne vođe koji nadgledaju viškove, vojnike koji te viškove čuvaju i sveštenike koji religijom opravdavaju sve što vođe rade (ili ne rade).

Višak hrane doveo je i do viška rada, što je omogućilo staležu zanatlija da pravi nakit, oružje i posuđe. Zahvaljujući tome nastao je stalež trgovaca koji je prodavao proizvode zanatlija. Štaviše, te zanatlije su pomoću eksperimenata stvorili bronzu, leguru bakra i kalaja, čime je počelo bronzano doba. Stvoreno je pismo da bi se beležili viškovi hrane, religijske žrtve i porezi. (Da, porezi su nastali tako rano!) Pismo se koristilo i za beleženje religijskih mitova za sveštenstvo i narod. Sve ovo postepeno je dovelo do stvaranja nekoliko civilizacija širom sveta u različito vreme.

Dva drevna grada koje su arheolozi otkrili po svemu sudeći su najstariji primeri ovog procesa civilizacije. Prvi je Jerihon, na zapadnoj obali reke Jordan u današnjoj Palestini. Drugi je Čatal Hojuk, otkriven u današnjoj Turskoj. Oba grada nastala su između osmog i sedmog milenijuma pre nove ere, mada nisu postali glavni centri razvoja civilizacije. Ta čast pripada civilizacijama u dolinama reka.

Ove civilizacije nastale su u dolinama Nila u Egiptu (4.000 godina p. n. e.), Tigra i Eufrata na Bliskom istoku (3.500 godina p. n. e.), indijske reke Ind (2.500 godina p. n. e) i reke Huanghe u Kini (2.000 godina p. n. e.). Uticaj ovih civilizacija ne može se dovoljno naglasiti i one su s pravom tema sledećeg poglavlja.

Najmanje što treba da upamtite

- Paleolitski ljudi naučili su da se prilagode nomadskom načinu života.
- To prilagođavanje omogućilo je da se poboljšaju alatke i da se upotrebljava vatra, što je pak omogućilo napredak ljudske kulture i društva.
- Neolitska revolucija pomogla je razvoju još složenije ljudske kulture i društva. Ljudi su prestali da lutaju i naselili se u poljoprivredne zajednice.
- Ove zajednice razvile su se u prve napredne civilizacije.